

KISEBBSÉGEK KULTÚRÁJA

Az Áchim-kutatás új útjai

Molnár M. Eszter – Uhrin Erzsébet (szerk.): Áchim L. András öröksége. Budapest, 2012.

Szlovák vagy magyar? Az új Dózsa vagy demagóg politikus? Durva, összeférhetetlen figura vagy az utókor példaképe? A szegényparasztok vagy a jómódú gazdák képviselője? Az „igazság kis fekete göröngye” vagy a „nép bálványa”? Ha kezünkbe vesszük az Áchim L. Andrásról szóló, legutóbb megjelent tanulmánykötetet, többek között ezek a kérdések merülhetnek fel az 1911-ben, Bajcsy-Zsilinszky Endre és testvére által meggyilkolt békéscsabai politikussal kapcsolatban. Az Áchim L. András öröksége című kötet, amelyet Molnár M. Eszter és Uhrin Erzsébet szerkesztettek, az Áchim halálának 100. évfordulója alkalmából, 2011. november 26-án, Újkígyóson megtartott tudományos emlékülés előadásait adja közre a PC Magister Alapítvány, a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete és a Békéscsabai Városvédő és Városszépítő Egyesület közös gondozásában. A kötet kétnyelvű, valamennyi tanulmány olvasható benne szlovákul és magyarul is, ami tehát azt jelenti, hogy az Áchim-szakerődalom ezen, legújabb darabja nem csak a magyar, de a szlovák szellemi életben is megkezdheti önálló útját, hatását.

Molnár M. Eszter előszava, Szebellédi Zoltán újkígyósi polgármester megnyitója és Tóth Albert, az Alföldkutatásért Alapítvány kuratóriumi elnökének Alföld-tanulmánya után Uhrin Erzsébet írása nyitja meg a kötet Áchim-tanulmányainak sorát, Áchim a fiatalok és az idősek emlékezetében címmel. A szerző azt kutatja, hogy Áchim András emléke hogyan él tovább napjainkban, hogy milyen kép hagyományozódott róla az egyes generációkra. Uhrin Erzsébet feltárta azokat a csatornákat, amelyeken keresztül a politikus emléke megőrződött és a róla szóló legendák fennmaradtak. Ezek a csatornák azonban meglepő módon

elsősorban nem a történelemoktatáson keresztül jöttek létre, hanem a békéscsabai lokális, illetve szlovák nemzetiségi szájhagyomány által. Ando György írása ezt a szájhagyományt mutatja be konkrét példákon keresztül, néhány olyan anekdotában, amelyek Áchim portréját, helyi emlékezetét mind a mai napig befolyásolhatják. Ando György arra is ráirányítja a figyelmünket, hogy milyen hatalmas a kutató, a történész felelőssége, amikor egy sok szempontból példaképnek tekinthető figurát vizsgál: nem ítélezhet egyoldalúan, elhamarkodottan. Ugyancsak az Áchimhoz kötődő szájhagyomány bontakozik ki Krupa András alapos néprajzi írásából, amely az Áchim kapcsolatai a folklórban címet kapta. Nagyon érdekes, hogy a népi anekdotákban Áchim a nép igazságérzetét jeleníti meg, és úgy él ezekben a történetekben, mint a mesék hőse, aki győzelemre viszi a nép igazságát. De még itt is megfigyelhető egyfajta kettősség, hiszen vannak olyan anekdoták is, amelyek Áchimiről, a tréfacsinálóról szólnak, amelyek az általa kieszelt, kegyetlen, durva tréfákat, ugratásokat mutatják be. Ilyen például az a történet, amikor Áchim állítólag macskából főzetett nyúl paprikást.

A néprajzot, illetve a szájhagyomány működését középpontba állító tanulmányokat politikatörténeti írások követik. Simon Mihály részletes és alapos tanulmányában Áchim András képviselői munkásságát tárta fel, rámutatva politikai tevékenységének főbb csomópontjaira. A szerző elsősorban Áchim életének 1905 és 1911 közötti korszakára koncentrál, arra az időszakra, amikor egymás után három alkalommal is országgyűlési képviselőnek választották, ráadásul először Zsilinszky Mihállyal, a Békéscsabán jól ismert egykori államtitkárral szemben. A választás izgalmas történetének a bemutatása után Áchim politikai tevékenységének részletes elemzésében mélyedhetünk el. Szabó Ferenc is nagyon fontos és hasznos feladatot vállalt, amikor Áchim közpolitikai tevékenységét helyezte kettős kontextusba Áchim L. András és a birtokos parasztság című írásában: „Akkor juthatunk megbízható eredményhez, ha a szinte teljes egészében Békéscsabához és vidékéhez kapcsolódó, és modellezhető problémakört legalább két nagyobb összefüggésben megvizsgáljuk. Egyfelől beillesztjük a város 1918 előtti társadalmi, hatalmi és művelődési szerkezetébe, közviszonyaiba, másfelől pedig belebocsátkozunk a korabeli politikai élet, a parlamenti és parlamenten kívüli, de az országházba törekvő pártok mér-

legelésébe” (57.) Hrivnák Mihály tanulmányában Áchim nemzeti hovatartozás-tudatát, identitás-szerkezetét kísérelte meg rekonstruálni. Nagyon fontos idézetet hozott Áchim első parlamenti beszédéből: „Jómagam sem dicsekedhetek azzal, hogy magyar származású vagyok, mert amint több lap gúnyosan állítja, alföldi származású paraszt, tót gazda vagyok. Nem tagadom. Azonban az én elvem az, hogy ha én, mint idegen származású ember Franciaországban laknám, igyekezném a legelső francia lenni. Ha Zsidóországban laknám, az első zsidó hazafi lennék. De mivel Magyarországon lakom, igyekszem a Magyar hazafiak közt az elsők között lenni.” Mindez megmutatja, hogy Áchimot nem rángathatjuk ide-oda, magyar vagy szlovák oldalra, hanem saját korának kontextusában kell közösségi identitását értelmeznünk.

Molnár M. Eszter áttekintő tanulmányában az évszázados Áchim-recepciót mutatja be: felsorolja és értékeli a szakmunkákat, emellett elősorolja az Áchimot a középpontba állító szépirodalmi műveket, sőt, a festményeket is. Ez utóbbi különösen érdekes, izgalmas téma, hiszen az egyik Áchim-portén még ma is látható a golyó nyoma, amelyet a Zsilinszky-testvérek fegyvere ejtett.

További négy írás azt bizonyítja, hogy az Áchim-kutatásban komoly szerepe lehet a helytörténeti kutatásnak is: Harangozó Imre, Szincsek György, Patai János és Nyáriné Szlávik Mária ugyanis regionális kontextusban elemzik az Áchim-jelenséget. Harangozó Imre Újkígyós társadalmáról szóló tanulmánya például fontos adalékokat szolgáltat Áchim politikai sikerességének megértéséhez. Újkígyóson ugyanis nem a szegényparasztok, hanem a tehetős gazdák voltak többségben, és ők szavaztak Áchimra. Ez az adat az ő regionális politikai portréját is átformálhatja. Ugyancsak Áchim regionális politikai beágyazottságához nyújt fontos adatokat Szincsek György Tótkomlóssal kapcsolatban, míg Patai János Áchim gerendási birtokviszonyait tárta fel. Nyáriné Szlávik Mária egyrészt Áchim feleségének, Rajtár Ilonának medgyesházi gyökereit járta körbe, másrészt pedig az oral history modern módszerével élve, egy 104 éves interjúalany segítségével közel hozza, átélhetővé teszi az Áchim-gyilkosság napjának eseményeit. Ugyanez mondható el Hankó András szövegéről is, amely azonban a halálhír békéscsabai fogadtatásába, az ottaniak spontán reakcióiba is bepillantást enged.

Összességében ez a könyv egy szép pillanatfelvétel az Áchim-kutatások jelenlegi állapotáról, eredményeiről, sokszínűségéről, és nem utolsósorban a benne rejlő lehetőségekről. Az Áchim L. András öröksége jó érzékkel villantja fel az Áchim-kutatások legaktuálisabb kérdéseit, kijelölve a további kutatási irányokat.

Demmel József

Jób megpróbáltatásai – egy evangélikus gyülekezet sorsfordulói/ Utrpenia Jóba-peripetie jedného evanjelického zboru

A pesti szlovák evangélikus gyülekezet emlékkönyve/Pamätnica peštianskeho slovenského evanjelického zboru (Szerk.: Kovács Anna és Matus László) 2012, Budapesti Szlovákajkú Evangélikus Egyházközség

Ad fontes – vissza a forrásokhoz! A humanizmusnak ezt a törekvését a reformáció is átvette. Nemcsak átvitt, teológiai értelemben igyekeztek megtalálni a reformátorok az evangélium üzenetének igazi, romlatlan értelmét, hanem a szó legszorosabb értelmében forráskutatást folytattak. Tanításaikat a Szentírásra alapozták, amelyet nem a közép-kor „megszentelt” fordításában, a latin nyelvű Vulgata szerint olvastak, hanem az eredeti héber, illetve görög nyelven. A forrásokhoz visszatérni azóta is bevált és kedvelt kutatási módszer, ha egy problémára már túl sok minden zavaró, a tisztánlátást esetlegesen elhomályosító megfontolás rakódott.

A pesti evangélikus szlovák gyülekezet történetéről is már olyan sokan és oly sokféleképpen írtak, hogy ideje visszatérnünk a forrásokhoz. Az időről-időre változó egyházi szempontokkal párhuzamosan, az egymás mellett általában elbeszélő magyar és szlovák nemzeti narratíva határozza meg a kérdés historiográfiáját. Kovács Anna és Matus László éppen ezért magukat a forrásokat adja az olvasó kezébe. „*A kötetbe foglalt források értelmezéséhez semmi esetre sem kívánunk sorvezetőt adni*”...szeretnénk elkerülni, hogy ezt a forrásválogatást csupán egy kano-nizált metanarratíva, konkrétan a magyar vagy a szlovák nemzeti törté-